

0408Ε. Η μελέτη του λόγου στην κοινωνική ψυχολογία

Διδάσκουσα: Θάλεια Κωνσταντινίδου

Ακαδημαϊκές παραδόσεις-πηγές για την κοινωνική ψυχολογία του λόγου

Ερμηνευτική

Dilthey & Weber Naturwissenschaften vs. Geisteswissenschaften
Gadamer ερμηνευτικός ορίζοντας
Ricoeur η αυτογνωσία ως αποτέλεσμα της κατανόησης της σχέσης του ανθρώπου με τον κόσμο και της ζωής του μαζί με τους άλλους στο χρόνο

Σημειωτική

Saussure αυθαίρετο του σημείου (arbitrariness of the sign)
Peirce πραγματισμός
Barthes σημείωση δεύτερου επιπέδου ή μύθος

Φιλοσοφία της γλώσσας

Wittgenstein γλωσσικά παίγνια (language games)
Austin λεκτικές πράξεις (speech acts)
Voloshinov, Gramsci γλώσσα & ιδεολογία
Habermas ιδεώδης συνθήκη ομιλίας (ideal speech situation)

Γλωσσολογία

Πραγματολογία, Κοινωνιογλωσσολογία
Συστημική λειτουργική γλωσσολογία-Η γλώσσα ως κοινωνική σημειωτική M.A.K. Halliday
Κριτική γλωσσολογία, Κριτική ανάλυση λόγου Kress, Hodge, Fowler, Fairclough

Ρητορική & Θεωρία Λογοτεχνίας

Μεταφορά, Αφήγηση, Κειμενικό είδος (genre)

Κοινωνιολογία της καθημερινής ζωής

Θεωρία της συμβολικής αλληλεπίδρασης (symbolic interactionism) G.H. Mead
Φαινομενολογική κοινωνιολογία Schutz
Μικρο-κοινωνιολογία
Becker εθνογραφική κοινωνιολογία
Goffman δραματουργική οπτική
Garfinkel εθνομεθοδολογία
Sacks ανάλυση συνομιλίας
Θεωρία της κοινωνικής κατασκευής (social constructionism)
Berger & Luckmann
Πολιτισμικές σπουδές: καθημερινή κουλτούρα
Raymond Williams, Stuart Hall
Κοινωνιολογία της επιστημονικής γνώσης
Knorr-Cetina, Latour, Woolgar, Gilbert & Mulkay

Ερμηνευτική ανθρωπολογία

Οι πολιτισμικές πρακτικές ως κείμενο
Geertz

Μεταδομισμός (poststructuralism)

Derrida αποδόμηση (deconstruction)
Foucault συγκρότηση του λόγου των επιστημών, ιδρυματικές πρακτικές του λόγου
Deleuze & Guattari ρίζωμα (rhizome), γίνεσθαι (becoming)
Φεμινισμός «τρίτο κύμα» (Judith Butler), το φύλο (gender) ως κατασκευή του λόγου

0408Ε. Η μελέτη του λόγου στην κοινωνική ψυχολογία

Διδάσκουσα: Θάλεια Κωνσταντινίδου

Edwards & Potter (1992) Discursive psychology

Τεχνικές κατασκευής γεγονότων

Αξιώσεις που προκύπτουν από την ένταξη των ομιλητών/τριών σε κατηγορίες. Η αλήθεια μιας έκθεσης γεγονότων συχνά βασίζεται στις κατηγορίες στις οποίες εντάσσονται οι ομιλητές/τριες ως μέλη. Η ένταξη σε μια κατηγορία δημιουργεί προσδοκίες για τη συγκεκριμένη γνώση που έχουν τα άτομα που εντάσσονται σ' αυτή. Σύμφωνα με το Sacks (1992), η ένταξη σε κατηγορίες επιτρέπει την εξαγωγή συμπερασμάτων για τα μέλη των κατηγοριών, καθώς με την κατηγοριοποίηση χρησιμοποιείται η κοινωνική γνώση που είναι αποθηκευμένη στις κατηγορίες.

Ζωηρή περιγραφή. Με τη χρήση της ζωηρής περιγραφής, πλούσιας σε λεπτομέρειες, δημιουργείται η εντύπωση μιας αντιληπτικής αναβίωσης, δείχνοντας έτσι ότι ο/η ομιλητής/τρια έχει ιδιαίτερες παρατηρητικές ικανότητες. Χρησιμοποιείται επίσης όταν γίνεται αναφορά σε αμφιλεγόμενα συμβάντα. Περίπτωση τέτοιας περιγραφής αποτελεί η ανάκληση επί λέξει όσων ειπώθηκαν σε προηγούμενες περιστάσεις επικοινωνίας.

Αφήγηση. Η αφήγηση συνδέεται με τη ζωηρή περιγραφή αλλά το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της είναι η περιγραφή συμβάντων σε χρονική ακολουθία, παρουσιάζοντας τα συμβάντα ως ευλογοφανή (και το αντίθετο). Η αφήγηση δίνει την ευκαιρία στους/στις ομιλητές/τριες για ανάμειξη της μνήμης με την απόδοση αιτίας/ευθύνης ή για την περιγραφή συμβάντων και την αιτιώδη εξήγησή τους.

Συστηματική ασάφεια. Αντίθετα από τη ζωηρή περιγραφή και την αφήγηση, η συστηματική ασάφεια χρησιμοποιείται έτσι ώστε οι συνομιλητές/τριες να μη μπορούν να υποσκάψουν εύκολα μια εκδοχή αφού έχουν στη διάθεσή τους τα στοιχεία εκείνα που τους επιτρέπουν να εξάγουν μόνο ορισμένα συμπεράσματα. Μια τέτοια περίπτωση αποτελεί η χρήση ιδιωματικών εκφράσεων.

Εμπειριστική επεξήγηση. Η εμπειριστική επεξήγηση αποτελεί «γλωσσικό ρεπερτόριο» των επιστημονικών κειμένων (βλ. Gilbert & Mulkay, 1984 και δεύτερο κεφάλαιο, 2.3.1.) και χρησιμοποιείται για την παρουσίαση των ίδιων των συμβάντων ως φορέων δράσης, εξαλείφοντας τελείως την παρέμβαση του/της παρατηρητή/τριας ή περιορίζοντας τον/την σε ένα παθητικό ρόλο.

Ρητορική του επιχειρήματος. Η χρήση της λογικής, συλλογισμών και άλλων τύπων επιχειρημάτων παρέχει την ασφάλεια της ορθολογικότητας και παρουσιάζει μια εκδοχή ως εξωτερική προς τον/την ομιλητή/τρια που την υποστηρίζει. Έτσι, η εξαγωγή συμπερασμάτων φαίνεται να απαιτείται από τα ίδια τα συμβάντα και όχι από τον/την ομιλητή/τρια.

Διατυπώσεις ακραίας περίπτωσης. Με τη χρήση διατυπώσεων ακραίας περίπτωσης (Pomeranz, 1986) μια εκδοχή γίνεται πιο πειστική βασισμένη σε ακραίες αξιολογικές κρίσεις (χαρακτηριστικές στις διατυπώσεις αυτές είναι οι λέξεις «πάντα», «ποτέ», «όλοι», «κανείς»).

Συναίνεση και επιβεβαίωση. Η συναίνεση και η επιβεβαίωση εξασφαλίζουν την αληθοφάνεια μιας εκδοχής με την επίκληση της συμφωνίας μεταξύ μαρτύρων ή της συγκατάθεσης ανεξάρτητων παρατηρητών (βλ. Smith, 1978).

Λίστες και αντιπαραβολές. Χρησιμοποιώντας λίστες, ιδίως τριμερείς λίστες, μια εκδοχή παρουσιάζεται ως πλήρης ή αντιπροσωπευτική. Με τη χρήση αντιπαραβολών, εξασφαλίζεται η αληθοφάνεια της εκδοχής που υποστηρίζει ένας/μια ομιλητής/τρια απέναντι σε εναλλακτικές εκδοχές που απειλούν να την υποσκάψουν (για την κατασκευή του πραγματικού βλ. και Almeida, 1992, Essed, 1988, Potter, 1996b, Smith, 1974, Wooffitt, 1992).

[από: Edwards & Potter (1992) *Discursive psychology*. London: Sage, σ. 160-163, μετφρ. Θάλεια Κωνσταντινίδου]

0408Ε. Η μελέτη του λόγου στην κοινωνική ψυχολογία

Διδάσκουσα: Θάλεια Κωνσταντινίδου

Απόσπασμα 1

- 15 B: Και ε δεν είναι σχετικά νέα; Μόνο στα πενήντα της;
16 A: Ναι, μχμ
17 B: Αχ, κρίμα.
18 A: Και δεν πήγε καλά.
19 (1.0)
20 A: Αλλά, ε-
21 B: Η εγγείρηση, εννοώ.
22 A: Δεν-
23 B: Δεν είναι αυτή που -νομίζω άκουσα γι αυτό- η νύφη της μου το είπε- Δεν έπαιξε γκολφ
24 [στη Λέσχη;
25 A: [Ναι, αυτή, αυτή είναι
26 B: -και έπαθε ανεύρυσμα.
27 A: Ναι
28 B: -ξαφνικά.
29 A: Μχμ
30 B: Στην αρχή νόμισαν ότι τη χτύπησε μπάλα του γκολφ ή μπαστούνι ή κάτι άλλο, αλλά δεν ήταν αυτό.
31 A: [Μχμ
32 B: [Ήταν αιμορραγικό ανεύρυσμα, και ε-δεν ήθελαν τον Λ. (ως γιατρό) στο Μ. (νοσοκομείο). Την πήγαν
33 στο Πανεπιστημιακό.
34 A: Ναι. Μχμ.
35 B: Και της- της άφησε σχετικά μόνιμη ζημιά νομίζω.
36 A: Απ' ό,τι φαίνεται. Μμ ακόμα ελπίζει (ο γιατρός).

[από: Pomeranz, 1984, στο Edwards & Potter (1992) *Discursive psychology*. London: Sage, σ. 124, μετφρ. Θάλεια Κωνσταντινίδου]

Απόσπασμα 2

- Ντον: Έχει – Έδωσα κουιζ που, ξέρεις, καλύπτουν την ύλη. Έτσι έχει αντίγραφα των κουιζ που οδηγούν στις ενδιάμεσες εξετάσεις, και κάποιες από τις ερωτήσεις αυτών των εξετάσεων είναι απλά ίδιες με αυτές στα κουιζ. Ακριβώς ίδιες με αυτές από τα κουιζ.
Μπομπ: Και εξήγησες αυτά τα κουιζ, σωστά;
Ντον: Ναι, ναι, το έκανα. Και παρ' όλ' αυτά, έχει λάθος αυτές που είναι ακριβώς ίδιες στα κουιζ που έχει αντίγραφά τους.
Ντον: [Παύση] Απλά δε βλέπω ότι μπορώ να κάνω κάτι γι αυτήν. Απλά εγώ πρέπει – Ξέρω ότι έχει περάσει η μέρα για να αφήσει το μάθημα, αλλά απλά εγώ πρέπει -
Μπομπ: - Ξέρει ότι κόπηκε;
Ντον: Όχι
Μπομπ: Α...Δε σε ζηλεύω, φίλε μου. Τι θα της πεις;
Ντον: Απλά θα της πω «κόπηκες πάλι. Αυτή είναι η χαριστική βολή. Θα σε βγάλω απ' αυτό το μάθημα.» Δεν ξέρω πώς θα το κάνω.

[από: Burleson, 1986, στο Edwards & Potter (1992) *Discursive psychology*. London: Sage, σ. 167, μετφρ. Θάλεια Κωνσταντινίδου]

0408Ε. Η μελέτη του λόγου στην κοινωνική ψυχολογία

Διδάσκουσα: Θάλεια Κωνσταντινίδου

Parker (1992) Discourse dynamics

Ένας λόγος υλοποιείται σε κείμενα. Σύμφωνα με το κριτήριο αυτό μπορούμε να ξεκινήσουμε την ανάλυση ανεξάρτητα από οποιαδήποτε άποψη σχετικά με τη φύση της πραγματικότητας (κειμενικής ή εξωκειμενικής) και από το/τη συγγραφέα του κειμένου. Στόχος είναι η διερεύνηση συνδηλώσεων και υπαινιγμών που τα κείμενα (προφορικός ή γραπτός λόγος) έμμεσα επικαλούνται.

Ένας λόγος είναι σχετικός με αντικείμενα. Θεωρώντας το λόγο ως πρακτική αναπαράστασης, διερευνούμε τις διαδικασίες αντικειμενοποίησης, δηλαδή πώς τα αντικείμενα κατασκευάζονται με τη χρήση του λόγου και προσεγγίζουμε τον ίδιο το λόγο ως αντικείμενο.

Ένας λόγος περιέχει υποκείμενα. Σύμφωνα με το κριτήριο αυτό διερευνούμε τις διαδικασίες παραγωγής υποκειμένων, όπως τις προσεγγίζει ο Harpé (1979) ως συγκρότηση του εαυτού, είτε ο Althusser (1984) ως έγκληση υποκειμένων, είτε ο Foucault (1975, 1976) ως αποτέλεσμα της εφαρμογής των εξουσιαστικών τεχνολογιών της επιτήρησης και της εξομολόγησης, έτσι ώστε να διαπιστώσουμε ποιοι τύποι ατόμων παράγονται από τη χρήση ενός συγκεκριμένου λόγου και να διατυπώσουμε υποθέσεις σχετικά με ποια δικαιώματα λόγου έχουν τα άτομα στο πλαίσιο αυτού του συγκεκριμένου λόγου.

Ένας λόγος είναι ένα συνεκτικό σύστημα νοημάτων. Το κριτήριο αυτό δίνει προτεραιότητα στη μελέτη του περιεχομένου του λόγου, στην ανίχνευση θεμάτων. Σύμφωνα με το κριτήριο αυτό, επιδιώκουμε να χαρτογραφήσουμε την εικόνα του κόσμου που παρουσιάζει ένας λόγος, χρησιμοποιώντας τη γνώση του ευρύτερου πολιτιστικού πλαισίου απ' όπου προέρχεται ο συγκεκριμένος λόγος, και να ανιχνεύσουμε ποιες θα ήταν οι αντιρρήσεις ενός κειμένου που χρησιμοποιεί το λόγο αυτό σχετικά με την ορολογία.

Ένας λόγος αναφέρεται σε άλλους λόγους. Σύμφωνα με το κριτήριο αυτό, οι λόγοι που χρησιμοποιούνται σε ένα κείμενο ενσωματώνουν, συνεπάγονται και προϋποθέτουν άλλους λόγους. Με την ανίχνευση αντιφάσεων στο πλαίσιο ενός λόγου θέτουμε ερωτήματα σχετικά με το ποιοί άλλοι λόγοι ενεργοποιούνται, έτσι ώστε να κατανοήσουμε τη σχέση μεταξύ των διαφορετικών λόγων.

Ένας λόγος στοχάζεται πάνω στο δικό του τρόπο ομιλίας. Σύμφωνα με το κριτήριο αυτό, είναι δυνατό να βρούμε περιπτώσεις όπου οι χρησιμοποιούμενοι όροι σχολιάζονται στο ίδιο το κείμενο. Η μελέτη των γλωσσικών μηχανισμών με τους οποίους παρουσιάζεται αυτός ο αναστοχασμός μπορεί να συνδεθεί με την ανίχνευση κρυφών νοημάτων ή λανθάνοντων θεμάτων (κατά ανάλογο τρόπο με αυτό των Billig et al., 1988). Εδώ συμπεριλαμβάνεται και ο στοχασμός πάνω στους όρους που επιλέγει ο/η αναλύτης/τρια για να περιγράψει έναν λόγο, η χρήση των οποίων σχετίζεται με τις ηθικές/πολιτικές επιλογές του/της.

Ένας λόγος είναι ιστορικά τοποθετημένος. Στο πλαίσιο αυτό μελετούμε πώς και πού εμφανίστηκαν συγκεκριμένοι λόγοι καθώς και πώς άλλαξαν. Επίσης μελετούμε μέσω ποιων τύπων κειμένων αυτοί οι λόγοι κυριάρχησαν.

Οι λόγοι στηρίζουν θεσμούς. Σύμφωνα με το κριτήριο αυτό, στόχος της ανάλυσης των πρακτικών του λόγου είναι ο εντοπισμός των θεσμών που αυτές αναπαράγουν αλλά και επιδιώκουν να ανατρέψουν.

Οι λόγοι αναπαράγουν σχέσεις εξουσίας. Στο πλαίσιο αυτό, έχοντας συνδέσει τις πρακτικές του λόγου με θεσμούς και θεωρώντας ότι οι θεσμοί δομούνται γύρω από σχέσεις εξουσίας τις οποίες αναπαράγουν, μπορούμε να συνδέσουμε το λόγο με την εξουσία και να μελετήσουμε ποιες κατηγορίες ατόμων κερδίζουν και ποιες χάνουν από τη χρήση ενός λόγου, ποιος θεσμός θα ενίσχυε τη χρήση ενός λόγου και ποιος θα επιδίωκε να τον διαλύσει (περιλαμβάνοντας έτσι και τη μελέτη της αντίστασης με τη χρήση του λόγου).

Οι λόγοι έχουν ιδεολογικές συνέπειες. Σύμφωνα με το κριτήριο αυτό, θεωρώντας την ιδεολογία ως μια περιγραφή σχέσεων και συνεπειών που εμφανίζονται σε ένα συγκεκριμένο χώρο και χρόνο, μπορούμε να μελετήσουμε «πώς ένα λόγος συνδέεται με άλλους λόγους που επικυρώνουν την καταπίεση».

(από: Parker, 1992, σ. 19, μετφρ. Θάλεια Κωνσταντινίδου).

0408Ε. Η μελέτη του λόγου στην κοινωνική ψυχολογία

Διδάσκουσα: Θάλεια Κωνσταντινίδου

Απόσπασμα 1

- 1 Δ: Είναι τόσο εε ξέρεις τόσα παιδιά αν σου λένε ψέματα
2 [φαί]νεται από χιλιόμετρα μακριά το ψέμα=
3 Ψ: [μμ]
4 Δ: =ο Ρόμπιν.
5 Ψ: Είναι καλός.
6 Δ: ((με χαμηλή φωνή)) Είναι πολύ καλός.
7 Ψ: Είναι αρκετά δε θυ[μάμαι ακριβώς την την αξιολόγηση].
8 Δ: [Είναι πολύ καλός και δείχνει τόσο]
9 αθώς.
10 Ψ: Ναι απ' όσο θυμάμαι είναι τουλάχιστο μέσης νοημοσύνης
11 έτσι δεν είναι;
12 Δ: Ναι περίπου μέσης νοημοσύνης [(1,5) κάτι τέτοιο.]
13 Ψ: [δεν είναι δεν είναι () όχι].
14 Δ: Ναι ναι αλλά εε.
15 Ψ: Ναι.
16 Δ: Είναι παιδί που δεν καταλαβαίνεις αν λέει ψέματα ή όχι.
17 Ψ: Μμ.
18 Δ: Τις περισσότερες φορές οφείλω να παραδεχτώ ότι νομίζω ότι λέει ψέματα αλλά
19 προσπαθείς
20 Ψ: Μμ.
21 Δ: Ποτέ δε μπορείς να τον κάνεις να το δείξει.
22 Ψ: Μμ.

Απόσπασμα 2

- 1 Δ1: Βλέπεις είναι από κείνα τ' αγόρια που θα συναντήσεις
2 στο διάδρομο (.) στο διάλειμμα να κυνηγιούνται με έναν
3 κάπως ανώριμο τρόπο.
4 Δ2: Μχμ μμ.
5 (0,4)
6 Ψ: Μχμ.

Απόσπασμα 3

- 1 Ψ: Μχμμ.
2 Δ: Είναι το μεγαλύτερο κορίτσι στην τάξη και είναι πολύ ώριμη
3 (1,5) και εε δεν κάνει παρέα και πολύ με τ' άλλα παιδιά της
4 δικιάς της ηλικίας βλέπεις=
5 Ψ: =Μμ=
6 Δ: =αλλά τα τρομοκρατεί κι αυτά όλα τη φοβούνται
7 πολύ.
8 Ψ: Μμ.
9 Δ: Και κάνει παρέα με παιδιά από το Σάουθμπεντ, δεκάξι χρονών
10 δεκαπέντε χρονών.
11 Ψ: Μμ μχμ.
12 Δ: Και ανησυχούμε κάπως απ' αυτή την πλευρά γιατί
13 είναι επίσης κυρίως αγόρια.
14 Ψ: Μμ μχμ.

[από Hester, S. (1998) Describing "deviance" in school: Recognizably educational psychological problems. In C. Antaki & S. Widdicombe (Eds.) *Identities in talk* (pp. 133-150). London: Sage, μετφρ. Θάλεια Κωνσταντινίδου)

0408Ε. Η μελέτη του λόγου στην κοινωνική ψυχολογία

Διδάσκουσα: Θάλεια Κωνσταντινίδου

Απόσπασμα 1

- 985 M: δεν είναι το θέμα ότι όλοι οι άνθρωποι είναι // καλοί ή κακοί
986 A: // παιδιά παιδιά
987 τι ήταν αυτή η φήμη ότι (.) ελευθερώθηκαν οι φυλακισμένοι (.)
988 τι ήταν όλα αυτά (.) αυτό το πράγμα μόλις μου πέρασε απ' το μυαλό.
989 Γ: = ((δεν ακούγεται))
990 M: = αυτό το πράγμα κόλλησε στο μυαλό μου (.) αυτό το πράγμα=
991 Γ: = είναι απλό κάποιος ανοίγει τις φυλακές (.) «αντί να έχουμε ΕΜΕΙΣ το πρόβλημα
992 στείλ' τους εκεί κάτω» ((στην Ελλάδα))=
993 M: κοίτα, ναι, εννοώ υπάρχει αυτό (.) και αυτό το πράγμα
994 έχει ξανασυμβεί=
995 A: να γιατί (.) αυτή είναι μια εξήγηση για την εγκληματικότητα ας πούμε=
996 Γ: = δεν είναι τα καλύτερα άτομα που θα μπορούσαν να έχουν έρθει εδώ=
997 M: =να αυτό είναι, αυτή είναι μια εξήγηση

[από: Bozatzis N. (1993) Constructing the attitudinal object: Evaluation and factual accounting for exclusion in a Greek discourse on refugees from Albania. Αδημοσίευτη μεταπτυχιακή εργασία, Τμήμα Ψυχολογίας, Πανεπιστήμιο του Lancaster, Lancaster, Ηνωμένο Βασίλειο, μετφρ. Θ. Κωνσταντινίδου]

Απόσπασμα 2

- 01 **Ερευνητής.** Ναι. Γιατί υπάρχει τόσο, υπάρχει
02 τέτοιο μεγάλο χάσμα ανάμεσα στους, ε, Μαορί και τους Pakeha
03 σε σχέση με τη σχολική επίδοση, παρά το ότι μικραίνει,
04 ώστε να συναντά κανείς πολύ λίγους Μαορί στο πανεπιστήμιο ή
05 στα τεχνικά κολλέγια και τα λοιπά. Γιατί;
06 **Pratt.** Δεν έχουν να πληρώσουν τις τις περισσότερες φορές
07 Χα, χα
08 **Ερευνητής.** Ή ας πούμε από την έβδομη κιόλας τάξη
09 στο σχολείο. Γιατί νομίζεις, τι είναι αυτό που το προκαλεί
10 αυτό;
11 **Pratt.** Α λοιπόν, προσπαθούν να χωρέσουν σε κάτι
12 όπου δεν (.) ανήκουν. Εμείς το
13 βρίσκουμε πολύ πιο εύκολο γιατί είναι μέσα μας, γιατί
14 δικόι μας είναι αυτοί που στήνουν τις εξετάσεις σύμφωνα με
15 τις δικές τους προδιαγραφές από την αρχή, αλλά οι Μαορί,
16 οι μεγαλύτεροι από τους Μαορί δεν είναι αυτοί που
17 στήνουν τις εξετάσεις για αυτούς, κι έτσι υποθέτω
18 και όλα, σκέφτονται για τα πράγματα διαφορετικά και
19 αυτό βγαίνει. Και βέβαια έχουν μεγαλύτερη δυσκολία
20 να εκφραστούν στα Αγγλικά (ναι) κι έτσι υποθέτω αυτό πρέπει να είναι
21 μεγάλο μειονέκτημα.
22 **Ερευνητής.** Ναι. Ποια είναι η γνώμη σου σχετικά με
23 τη θετική διάκριση, με την έννοια ας πούμε
24 να κρατιούνται θέσεις στο πανεπιστήμιο για Μαορί
25 φοιτητές, ε, ή αν και ένας Pakeha και ένας Μαορί έχουν
26 τα προσόντα, να προτιμηθεί ο Μαορί;
27 Νομίζεις ότι αυτού του είδους οι κινήσεις είναι δικαιολογημένες
28 κινήσεις;
29 **Pratt.** Δε νομίζω, όχι. Επειδή, ενώ μπορεί να ακούγονται
30 όλα πολύ καλά, το μόνο που πρόκειται να προκαλέσουν είναι μεγαλύτερη (.)
31 δυσαρμονία. Εννοώ, αυτό σημαίνει ότι οι Pakeha
32 θα αναστατωθούν επειδή, εννοώ, ότι
33 αυτό το άτομο που θα μείνει απέξω θα τρελαθεί.
34 Και δεν ξέρω, δεν το νομίζω. Νομίζω ότι μόνο
35 όποιος φτάνει στην κορυφή θα πρέπει να μπει.

[από: Potter, J. & Wetherell, M. (1989) Fragmented ideologies: Accounts of educational failure and positive discrimination. *Text*, 9(2), 175-190, μετφρ. Θάλεια Κωνσταντινίδου]

0408Ε. Η μελέτη του λόγου στην κοινωνική ψυχολογία

Διδάσκουσα: Θάλεια Κωνσταντινίδου

Απόσπασμα 1

Δάσκαλος: Πρέπει να τα βρω με τον εαυτό μου σχετικά με το τι θα πρέπει να κάνει ένα παιδί, για παράδειγμα, στα μαθηματικά. Βέβαια νιώθω ότι τα παιδιά θα πρέπει κατά το δυνατό να ακολουθούν τα δικά τους ενδιαφέροντα και να μην τα κατευθύνεις συνεχώς, αλλά και πάλι... Νιώθω πίεση από... Πραγματικά δεν ξέρω πώς να το εξηγήσω, αλλά υπάρχει κάτι μέσα σου που ανέπτυξες με τα χρόνια που λέει ότι τα παιδιά θα πρέπει να κάνουν αυτό... Κι όμως δε μπορώ να δεχτώ, για παράδειγμα, ότι από τότε που είμαι εδώ ενοχλήθηκα που μερικά παιδιά στην τετάρτη τάξη δεν προχώρησαν τόσο όσο, ας πούμε, άλλα λιγότερο ικανά παιδιά στη δευτέρα τάξη στα μαθηματικά τους, επειδή προφανώς τα ενθάρρυνες να ασχοληθούν με τα δικά τους ενδιαφέροντα. Αλλά ακόμα νιώθω ότι πρέπει κάπως να τα πιέσω να προχωρήσουν στα μαθηματικά τους.

Απόσπασμα 2

Δασκάλα: Τώρα δεν είχε ρολόι/ (κουνάει το κρεμαστό της) αλλά είχε πάνω του κάτι που ήταν ένα πολύ καλό χρονόμετρο που μπορούσε να χρησιμοποιήσει άμεσα/ (χτυπάει τα δάχτυλά της στο «άμεσα» και κοιτάζει τους μαθητές σα να θέτει μια ερώτηση ή να περιμένει μια απάντηση)

Κι εσείς το έχετε. Κι εγώ το έχω.

Τι είναι;// Τι μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε για να μετρήσουμε παλμούς; Τι έχετε κι εσείς;// (χτυπάει ελαφρά το χέρι της στο τραπέζι, κοιτάζει προς μια ομάδα μαθητών που χαμογελούν και μαζεύονται)

Μπορείτε να το αισθανθείτε εδώ. (βάζει τα δάχτυλό της στον καρπό της)

Μαθητές: Σφυγμό. (σχεδόν με μια φωνή)

Δασκάλα: Σφυγμό. Δείτε αν μπορείτε όλοι

να τον βρείτε. (όλοι μιμούνται τη δασκάλα βρίσκοντας το σφυγμό τους)

[από: Billig, M., Condor, S., Edwards, D., Gane, M., Middleton D. & Radley, A. (1988) *Ideological dilemmas: A social psychology of everyday thinking*. London: Sage, σσ. 50-51, μετφρ. Θάλεια Κωνσταντινίδου]

Απόσπασμα 1

Εκπαιδευτικός: Εγώ έχω τρίτη τάξη, είναι μία τάξη που την πήρα φέτος, δηλαδή δεν τα πήρα τα παιδιά από πρώτη τάξη και το 50% των παιδιών μου, 15 παιδιά, τώρα έχω 14, το ένα έφυγε, είναι παιδιά παλιννοστούντων ή από Αλβανία, δηλαδή το 50% της τάξης μου είναι τέτοια παιδιά. Ε..., έχω 2 κορίτσια τα οποία έχουν έρθει από Αλβανία σε ηλικία 4-5 ετών περίπου, ε, τώρα βέβαια είπαμε είναι Γ' τάξη. Έχω 2 από Αρμενία, 2 αγόρια, εμ..., έχω κάποιον που ήρθε τώρα από την Αρμενία και δεν ξέρει καθόλου ελληνικά, καθόλου, καθόλου, μου ήρθε πριν από 1 μήνα, μετά τα Χριστούγεννα και έχω πολύ μεγάλο πρόβλημα μ' αυτόν. Ε., επίσης, έχω και κάποιον ο οποίος ήρθε από την περιοχή του Καυκάσου, δεν θυμάμαι, επειδή είναι πολλά και επειδή τα πήρα φέτος τα παιδιά εμ, δεν ξέρω και πάρα πολλά πράγματα. Αυτός έχει προβλήματα συμπεριφοράς, βέβαια γεννήθηκε εδώ, αλλά η μαμά του ήταν έγκυος και έχασε τον πατέρα του στον πόλεμο ή αγνοείται απ' ότι μου είπαν.

Ερευνήτρια: Μάλιστα.

Εκπαιδευτικός: Μεγάλωσε εδώ, αλλά και η μαμά και η γιαγιά δεν μπορούν να τον βοηθήσουν. Δηλαδή, μιλάνε την γλώσσα, τα ρώσικα, αυτά που μιλούσαν. Ε., συνεργάζεται με μένα η γιαγιά, η μαμά μάλλον έχει προβλήματα κι εκείνη, γιατί όπως έμαθα ήταν χρόνια πολλά σε μελαγχολία μετά από αυτό το γεγονός. Δεν μπορεί να βοηθήσει το παιδί, συνεργάζεται με μένα η γιαγιά, έρχεται συνέχεια αλλά δεν μιλάει καλά τα ελληνικά! Το παιδί έχει μια επιθετική συμπεριφορά που μου κάνει εντύπωση, ε., τόσα χρόνια δεν έκαναν τίποτα τώρα τους είπα να συνεργαστούν με ειδικούς, τους έστειλα και στα Κ.Δ.Α.Υ. και αρχίζει κάτι να γίνεται τώρα. Και μιλάω γι' αυτό το παιδί γιατί είναι πανέξυπνο, αλλά έχει προβλήματα συμπεριφοράς, απ' όλη αυτήν την κατάσταση.

Απόσπασμα 2

Μητέρα: [...] Ο Κωστάκης είναι πάρα πολύ φιλότιμος αλλά πολύ ζωηρός, πάρα πολύ. Και εκνευρίζεται, δηλαδή είναι μόνος, συνήθως, μπορεί να παίζει κι αυτό ρόλο ότι μεγαλώνει μόνος και συνέχεια λέει ότι είμαι μόνος και θέλω παιδάκια κι αυτό κι αυτό. Αλλά δεν έχει την όρεξη όπως βλέπω επειδή, προσέχω τώρα ένα παιδί δουλεύω και το βλέπω. Είναι πάρα πολύ έξυπνο και ο δικός μου έξυπνος είναι αλλά βαριέται. Βαριέται, να καθίσουμε να διαβάσουμε και λέει δυο τρεις φορές φτάνει τελειώσε. Άλλο δεν θέλει δηλαδή ν' ασχοληθεί

[...]

αλλά εγώ θυμάμαι πώς εγώ έκανα μαθήματα, πώς η μαμά με έβαζε να κάνω τα μαθήματα και αλλιώς ήτανε. Αλλιώς ήτανε εκεί, εδώ και το σύστημα άλλο. Δυσκολεύομαι κι εγώ επειδή δεν έχω, δεν είναι το λεξικό το δικό μου, φανταστείτε αν θα τελείωνα εδώ το σχολείο, πώς θα ήμουν. Και στη γραμματική είναι πάρα πολύ δύσκολη. Κι εγώ δυσκολεύομαι μαζί του που κάθομαι, τα φυλλάδια και αυτά όμως, αυτές τις λέξεις που τρώει... Η κυρία του, μία κυρία μου έχει πει ότι μπορεί να είναι δυσλεκτικός. Τώρα δεν ξέρω πως καταλαβαίνουν αυτό το πράγμα και κει που ενοχλεί συνέχεια τις κυρίες δεν κάθεται ήσυχα- Το μολύβι, θα κάνει αυτό, δεν προσέχει, αυτό είναι. Κάνουμε στο σπίτι ό,τι θα κάνουμε στο σχολείο πάντα βγαίνει έτσι ότι δεν κάνουμε τίποτα. Γι' αυτό μου είπαν ότι στην Ξάνθη ότι υπάρχει κάποια, κάποιο σχολείο υπεύθυνο

Ερευνήτρια: ένα κέντρο...

Μητέρα: ναι, μήπως θα βοηθήσει κιόλας. Δεν νομίζω να είναι δυσλεξία. Εγώ τώρα δεν ξέρω από αυτά. Αλλά αν θα ήταν δυσλεκτικό παιδί, ας πούμε συνέχεια θα έτρωγε τις λέξεις μόλις το βάζω να διαβάσει και κάθεται γράφει, τα γράφει σωστά. Άμα δεν προσέχει, τρώει μία, ας πούμε μία, ένα γράμμα, άλλο γράμμα. Μόνο, μόνο γρήγορα και να φεύγει. Τι να σας πω. Είναι πολλά να πούμε αυτά, δεν μπορώ για το δικό μου παιδί να πω αλλά θα ήθελα όντως να μιλήσω με ένα ειδικό. Μπορεί να μη το διδάσκω κι εγώ στο σπίτι σωστά, φταίει κι αυτό το πράγμα που τον μαλώνω, το μαλώνω επειδή δεν έχουμε άλλο υπομονή να σας πω την αλήθεια ότι όταν τραβάει [δεν ακούγεται]

Έρευνα στα πλαίσια του ΕΠΕΑΕΚ II (2003-2004): Ένταξη παιδιών παλιννοστούντων και αλλοδαπών μέσω της συστηματικής εκπαίδευσης των εν ενεργεία εκπαιδευτικών. Επιστημονική Υπεύθυνη: Δ. Σακκά, επίκ. καθηγήτρια, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.

0408Ε. Η μελέτη του λόγου στην κοινωνική ψυχολογία

Διδάσκουσα: Θάλεια Κωνσταντινίδου

Απόσπασμα 1

«Η ΕΛΛΑΔΑ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟ ΚΡΑΤΟΣ

37. Η καθημερινή ζωή στα χρόνια του Όθωνα

- 1 Στα χρόνια της βασιλείας του Όθωνα, αλλά και αργότερα, η ζωή των Ελλήνων συνεχίστηκε με τον ίδιο τρόπο, όπως και κατά την εποχή της Τουρκοκρατίας. Με την απόκτηση της ελευθερίας του ο λαός μπορούσε να δώσει λαμπρότητα στα έθιμα και τις εκδηλώσεις του. Η ζωή είχε τώρα οπωσδήποτε μεγαλύτερες χαρές, αφού ένα μέλλον ελεύθερο περίμενε τις νεότερες γενιές.
- 2 Οι κάτοικοι εξακολουθούσαν να εργάζονται στα χωράφια, άλλοι να ασχολούνται με την κτηνοτροφία και πολύ λίγοι με τη βιοτεχνία και το εμπόριο. Κάθε οικογένεια φρόντιζε να εξασφαλίσει τα εφόδια -σιτάρι, λάδι, ελιές, όσπρια, κρεμμύδια, κρασί- που χρειαζόταν, για να περάσει τη χρονιά. Φρόντιζαν ακόμα να μαζέψουν ξύλα που χρειαζόνταν για το τζάκι και για το φούρνο. Πολλά νοικοκυριά είχαν τον αργαλειό τους, όπου ύφαιναν το ρουχισμό για τις ανάγκες της οικογένειας. Οι πραγματευτάδες, που γύριζαν πεζοί ή με τα ζώα τους από χωριό σε χωριό, πουλούσαν διάφορα μικροπράγματα, υφάσματα μεταξωτά και άλλα, που δεν έφτιαχναν στα σπίτια τους κι έτσι συμπληρωνόταν το νοικοκυριό.
- 3 Την εποχή εκείνη δεν υπήρχαν μεγάλες πόλεις. Η Αθήνα το 1832 είχε μόλις 4.000 κατοίκους, ενώ τη χρονιά που έφυγε ο Όθωνας (1862) είχε περίπου 43.000. Δρόμοι δεν υπήρχαν και βέβαια η συγκοινωνία, όπως την ξέρουμε σήμερα, ήταν ανύπαρκτη. Για να πάει κανείς από τον ένα τόπο στην άλλο, χρησιμοποιούσε το ζώο του ή πήγαινε με τα πόδια. Η ατμομηχανή, που χρησιμοποιούνταν στο εξωτερικό, στην Ελλάδα ήταν σχεδόν άγνωστη.
- 4 Οι μετακινήσεις γίνονταν δυσκολότερες, γιατί ληστές έκαναν συχνά επιθέσεις στους ταξιδιώτες. Κατά την περίοδο της βασιλείας του Όθωνα, η ληστεία, είχε φουντώσει και ολόκληρα τάγματα ασχολούνταν με την καταπολέμησή της.
- 5 Το κράτος έπρεπε, παράλληλα, να οργανώσει τις υπηρεσίες του και να διευκολύνει τη ζωή των πολιτών. *Ταχυδρομική υπηρεσία* («ταχυδρομικών κατάστημα», όπως το έλεγαν) υπήρχε, αλλά η μεταφορά της αλληλογραφίας γινόταν με γαϊδουράκια, που δεν ήταν πάντα ένα ασφαλές μεταφορικό μέσο. Τα σχολεία ακόμα ήταν λίγα και βρίσκονταν σε κεφαλοχώρια. Πώς λοιπόν θα πήγαιναν εκεί τα παιδιά από το χωριουδάκι που έμεναν;
- 6 Με το πέρασμα των χρόνων, όμως, η ζωή άλλαζε. Από την Ευρώπη, μαζί με το νεαρό Όθωνα, ήρθαν και κάποιες άλλες συνήθειες. Για παράδειγμα, οι χοροεσπερίδες στο παλάτι. Εκεί, δεν έβλεπε πια κανείς μόνο τη χρυσοστόλιστη φορεσιά των αγωνιστών με τη φουστάνελα ούτε τις φανταχτερές γυναικείες φορεσιές που τόσο άρεσαν στη βασίλισσα Αμαλία. Έβλεπε ακόμα και «φράγκικα», ρούχα ευρωπαϊκά. Στην αρχή τα «φράγκικα» τα φορούσαν μόνο οι ξένοι. Σιγά σιγά τα φόρεσαν και Έλληνες -λίγοι στην αρχή- που οι άλλοι τους κορόιδευαν.
- 7 Η Αθήνα, η πρωτεύουσα, παρουσίαζε τότε και κάποια κοινωνική ζωή: Συναναστροφές, συναντήσεις σε καφενεία ή ζαχαροπλαστεία, περιπάτους και κάποια θεάματα. Συχνά όμως παρακολουθούσε κανένας και πετροπόλεμο, όπου έσπαζαν μερικά κεφάλια. Οι Βαυαροί στρατιώτες τότε έτρεχαν να σταματήσουν το κακό.
- 8 Η ζωή συνεχίστηκε έτσι για πολλές δεκαετίες. Μεσ' από την καθημερινή ζωή οι Έλληνες εκδήλωσαν την ιδιαιτερότητά τους. Κι όσο κι αν επηρεάστηκαν από τον πολιτισμό της Ευρώπης, στο βάθος τους διατήρησαν και διατηρούν αυτήν την ιδιαιτερότητα.»
(έμφαση στο πρωτότυπο) (Δ. Ακτύπης, Μ. Καϊλα, Θ. Κατσουλάκος, Γ. Παπαγεωργίου, Κ. Χωρεάνθης, *Στα νεότερα χρόνια*. Ιστορία ΣΤ' Δημοτικού. Αθήνα: ΟΕΔΒ, έκδοση Ε', 1993, σ. 209-210)

Απόσπασμα 2

«4^η ενότητα: Η Ελλάδα ανεξάρτητο κράτος

6. Η καθημερινή ζωή

- 1 Κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα, η καθημερινότητα των κατοίκων του ελληνικού κράτους διατηρεί πολλά στοιχεία του παραδοσιακού τρόπου ζωής. Παράλληλα, επηρεάζεται από τις κοινωνικές εξελίξεις και τα **νέα αστικά πρότυπα** ζωής και συμπεριφοράς που έρχονται από την Ευρώπη.
- 2 Το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού εξακολουθεί να ζει σε αγροτικές περιοχές και διατηρεί τις παραδόσεις και τις συνήθειές του. Οι αγροτικές ασχολίες καθορίζουν την καθημερινή ζωή και απασχολούν όλα τα μέλη της οικογένειας. Οι αγροτικοί πληθυσμοί προσπαθούν να καλύψουν τις καθημερινές τους ανάγκες με αγαθά που οι ίδιοι παράγουν και δημιουργούν. Κοινωνικές εκδηλώσεις όπως γιορτές αγίων, οι γάμοι και τα πανηγύρια αποτελούν τρόπους επικοινωνίας και ψυχαγωγίας των κατοίκων της υπαίθρου.
- 3 Ένα άλλο μέρος της πληθυσμού συγκεντρώνεται στις πόλεις, κυρίως στην πρωτεύουσα, την Αθήνα. Εκεί, εισάγονται νέες **αστικές συνήθειες**. Οι κάτοικοι των πόλεων πηγαίνουν σε καφενεία και εστιατόρια, συχνάζουν στις πλατείες, βλέπουν θέατρο και Καραγκιόζη, ακούνε ευρωπαϊκή μουσική σε χορούς και δεξιώσεις. Ενημερώνονται για τη μόδα και τα πρώτα εμπορικά καταστήματα κάνουν την εμφάνισή τους.
- 4 Σημαντικά προβλήματα που έχουν σχέση με την έλλειψη νερού, τη δημόσια υγιεινή, τις επιδημίες, απασχολούν κυρίως τους κατοίκους των πόλεων. Η τεχνολογία, προς το τέλος του 19^{ου} αιώνα, εισβάλλει σταδιακά στην καθημερινή ζωή. Το 1888 η Αθήνα φωτίζεται με ηλεκτρικό ρεύμα. Νέα μέσα συγκοινωνίας διευκολύνουν τις μετακινήσεις των πληθυσμών και βελτιώνουν τις συνθήκες ζωής τους.»

(έμφαση στο πρωτότυπο) (Μ. Ρεπούση, Χ. Ανδρεάδου, Α. Πουταχίδης & Α. Τσιβιάς *Ιστορία Στ' Δημοτικού: Τα νεότερα και σύγχρονα χρόνια*. Αθήνα: ΟΕΔΒ, έκδοση Α', 2006, σ. 83)